

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

На правах рукопису

ГОЦУР ОКСАНА ІВАНІВНА

УДК 070.1“2000/2014”:[316.42:327](477)

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПРЕСА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ (2000–2014 рр.):
ПРОБЛЕМАТИКА, КОНЦЕПТУАЛЬНО-ЗМІСТОВЕ
НАВАНТАЖЕННЯ**

Спеціальність 27.00.04 – теорія та історія журналістики

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української преси факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
ЛОЗИНСЬКИЙ МАР'ЯН ВОЛОДИМИРОВИЧ
Львівський національний університет імені Івана Франка,
доцент кафедри теорії і практики журналістики,
проректор з науково-педагогічної роботи та соціальних питань і розвитку.

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, професор
ДЕМЧЕНКО СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
завідувач кафедри масової та міжнародної комунікації;

кандидат наук із соціальних комунікацій
ПОЧАПСЬКА ОКСАНА ІВАНІВНА
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
доцент кафедри журналістики.

Захист відбудеться 21 квітня 2016 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради при Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79044, м. Львів, вул. Ген. Чупринки, 49, факультет журналістики, ауд. 103.

Із дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано 18 березня 2016 року.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради, кандидат філологічних наук, доцент

доц. А.М. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена динамічними змінами на геополітичній мапі сучасного світу, прагненням України віднайти на ній повноправне місце, виконувати належну роль у міжнародних відносинах, з одного боку, а з іншого – нагальною потребою наукового осмислення соціальнокомунікаційної складової у формуванні геополітичної стратегії України. Адже засоби масової інформації не лише активно відображають ці процеси, інформують та аналізують події, які безпосередньо чи опосередковано стосуються геостратегії України, а також вони формують українську та світову громадську думку, зокрема щодо проблеми вступу України в Європейський Союз, Єдиний економічний простір, Митний союз чи в інші міжнародні структури.

Питання історичної орієнтації України “Схід–Захід” активно дискутували в науковому середовищі, його висвітлювали на сторінках преси ще наприкінці XIX – на початку XX століть. У дискурсі брали участь відомі українські вчені, політичні та громадські діячі (С. Бандера, Ю. Васиян, М. Ганкевич, М. Грушевський, М. Драгоманов, Д. Донцов, М. Костомаров, Ю. Липа, В. Липинський та ін.). Сучасна ж парадигма розуміння проблеми зумовлена зовнішньополітичними та внутрішньополітичними викликами, зокрема революційними подіями 2004–2005 років (Помаранчева революція) та 2013–2014 років (Революція Гідності). Дослідження сучасної української преси, що в ній знаходять своє відображення окреслені вище процеси та події, може посприяти державній розробці Концепції геополітичної стратегії України, удосконаленню та реалізації Доктрини інформаційної безпеки держави. Адже інформаційна безпека України у контексті національної є найвразливішою перед сучасними зовнішніми інформаційними загрозами.

Проблему висвітлення геополітичної стратегії України вже порушували у сучасному пресознавстві: важливий внесок у розуміння процесів взаємодії та співпраці мас-медіа та влади, що є визначальним на шляху до міжнародного визнання держави, зробили у своїх дослідженнях Д. Дуцик, В. Лизанчук, Ю. Фінклер, В. Шкляр. Заслужують на увагу праці, у яких цю проблему розглянуто крізь призму державної інформаційної безпеки (І. Іванов, В. Ішук, Н. Пелагеша, О. Перепелиця, О. Суська). Але на сьогодні важливо акцентувати увагу на російській інформаційній політиці – головній на сьогоднішній загрозі інформаційній безпеці України – як одному з чинників появи та обговорення геостратегічної проблематики у пресі, ЗМІ загалом.

Варто наголосити й на тому, що у роботі вперше систематизовано методологічний апарат аналізу геостратегічної проблематики у пресі.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кандидатська дисертація “Сучасна українська преса як чинник

формування геополітичної стратегії України (2000–2014 рр.): проблематика, концептуально-змістове навантаження” виконана в межах наукової теми кафедри української преси Львівського національного університету імені Івана Франка “Історичні традиції української преси і сучасність” (державний реєстраційний номер 0112U005142).

Мета дослідження – визначити основні аспекти (проблемні, концептуальні, міфотворчі) вироблення та реалізації геополітичної стратегії на основі аналізу відображення геостратегічної проблематики на сторінках сучасної української преси, а також виокремити основні домінанти, тенденції та чинники відображення геостратегічної проблематики у пресі.

Для досягнення мети передбачено вирішення низки **завдань**:

1) виявити основні вектори геостратегічної тематики у наукових працях українських та зарубіжних дослідників, здійснити системний огляд джерельної бази проблематики;

2) систематизувати проблемні питання про геополітичну стратегію України у відображенні сучасної української преси;

3) визначити головні тенденції відображення у пресі геостратегічного шляху України на кожному історично важливому етапі розвитку держави;

4) визначити чинники актуальності геостратегічної тематики у пресі;

5) на підставі проаналізованих матеріалів преси виокремити та систематизувати міфи про геополітичну стратегію України та з'ясувати причини й особливості їх функціонування в сучасній українській пресі;

6) структурувати концептуальний аспект функціонування геостратегічної тематики в українській пресі у контексті актуалізації концептів “Європа” і “Росія”.

Об’єкт дослідження – геостратегічна тематика на сторінках сучасних українських періодичних видань “День”, “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”), “2000” за період 2000–2014 років.

Предмет дослідження – інтерпретовані пресою явища й тенденції суспільно-політичного та гуманітарного характеру, які виникають як результат геостратегічного процесу, формулюють функціонування геостратегічної проблематики в сучасній українській пресі.

На підставі наукових і публіцистичних праць, починаючи з XIX століття і до 2014 року, а також газетних публікацій за 2000–2014 роки про геостратегію України (газети “День”, “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”), “2000”), що становлять **джерельну базу дослідження**, простежено основні тенденції та роль преси в суспільно-політичних процесах держави на шляху до визначення власної геополітичної орієнтації. До аналізу залучені праці таких учених, публіцистів та політиків, як В. Винниченко, Є. Коновалець, В. Кубійович,

І. Лисяк-Рудницький, М. Міхновський, П. Полтава, С. Рудницький, В. Старосольський, І. Франко, М. Хвильовий, а також сучасних дослідників та публіцистів – М. Гнатюка, В. Горбуліна, Я. Дашкевича, І. Дзюби, Я. Ісаєвича, Б. Кушніра, С. Онуфрив, Р. Офіцинського, О. Пахльовської, Г. Перепелиці, В. Петровського, О. Романчука, М. Рябчука та інших. Значення та роль України для геополітики порушували у своїх дослідженнях російські (К. Гаджієв, О. Дугін, А. Ірхін, П. Савицький) та західні вчені (Дж. Армстронг, З. Бжезінський, С. Гангтінгтон, Х. Маккіндер, Т. Снайдер, А. Умланд, Ф. Фукуяма та інші).

Хронологічні межі дослідження – 2000–2014 роки. Вибір нижньої хронологічної межі (2000 рік) зумовлений намаганням побачити та осмислити, як у новому тисячолітті розвиваються/реалізуються стратегічні напрямки розвитку України у геополітиці, визначені упродовж незалежності держави.

Верхня хронологічна межа (2014 рік) зумовлена змінами геополітичного масштабу, які настали в результаті Революції Гідності та російсько-українського військового конфлікту.

Методи дослідження. У дисертації застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. На різних етапах дослідження використано історичний, хронологічний, бібліографічно-описовий, порівняльно-аналітичний методи, метод моделювання, методи класифікації, узагальнення та якісного контент-аналізу. Крім цього, важливу роль відіграло застосування класичних методів дослідження: індукції, дедукції, аналізу та синтезу. Водночас застосовано соціальнокомунікаційний, інформаційний, синергетичний, системний та аксіологічний підходи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше ґрунтовно досліджено відображення в сучасній українській пресі геостратегії України ХХІ століття.

У роботі *вперше*:

- з'ясовано, що редакційна політика видань “День”, “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”), “2000” щодо відображення геостратегічної проблеми є кардинально відмінною з позицій таких методологічних засад функціонування преси, як соборність та державність;

- систематизовано проблемні питання про геополітичну стратегію України у відображенні сучасної української преси;

- визначено чинники появи геостратегічної тематики в сучасній українській пресі та ЗМІ загалом (зовнішні та внутрішні чинники та чинник російської інформаційної політики);

- виявлено основні тенденції у відображенні сучасною українською пресою геостратегічного шляху України на кожному історично важливому етапі розвитку держави;

- структуровано концептуальний аспект геостратегічної тематики в українській пресі через актуалізацію концептів “Росія” і “Європа”.

Удосконалено:

- розуміння важливості преси у творенні та реалізації геополітичної стратегії України, визначення власних місця та ролі в сучасних геополітичних процесах;

- розуміння важливості ролі преси у визначенні Україною шляху зовнішньополітичної інтеграції;

- удосконалено сучасні концепції геополітичної орієнтації України.

Набуло подальшого розвитку:

- розуміння міфотворчої ролі преси;

- підтвердження того, що ЗМІ, а преса зокрема, є невід’ємною складовою у виборі та реалізації зовнішньополітичного курсу держави як складової частини її цілісної геополітичної стратегії.

Теоретичне та практичне значення роботи. *Теоретичне значення* одержаних результатів полягає в системній науковій інтерпретації відображення українською пресою геополітичної стратегії України, а також доповненні досліджень у сфері соціальних комунікацій, що спрямовано на краще розуміння тенденцій висвітлення геостратегічного курсу держави в сучасній українській пресі.

Практичне значення одержаних результатів визначено тим, що представлена джерельна база, основні теоретико-концептуальні висновки та твердження можна використати у навчальному процесі під час вивчення історії української журналістики (особливо сучасного аспекту), політичного дискурсу сучасних мас-медіа, політичної журналістики, психології мас-медіа, інформаційних воєн, паблік-релейшнз, геополітики та міжнародних відносин. Дослідження сучасної української преси, яка відображає геостратегічні процеси та події, може допомогти у державній розробці концепції геополітичної стратегії України, в удосконаленні та реалізації доктрини інформаційної безпеки держави.

Особистий внесок здобувача. Дисертацію, автореферат й опубліковані статті, в яких викладено головні положення наукової роботи, дисертантка виконала самостійно.

Апробація результатів досліджень. Результати дисертації були основою виступів на наукових конференціях, зокрема на міжнародних наукових конференціях: Міжнародна науково-практична конференція “Журналістика – 2008: українське журналістикознавство, освіта, термінологія і стандарти” (м. Київ, 17–18 квітня 2008 р.), Міжнародна наукова конференція “Журналістика 2009: освітні та наукові проблеми у

галузі соціальних комунікацій” (м. Київ, 9–10 квітня 2009 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Мас-медіа та демократизація світу” (м. Київ, 16–17 травня 2008 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Журналістика 2009: освітні та наукові проблеми у галузі соціальних комунікацій” (м. Київ, 9–10 квітня 2009 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Соціальні комунікації сучасного світу” (м. Запоріжжя, 22–24 квітня 2010 р.), XV Міжнародна науково-практична конференція “Україна в євроінтеграційних процесах” (м. Київ, 20–21 лютого 2010 р.), Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 80-річчю від дня народження Заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка В. Й. Здоровеги “Сучасна українська журналістика і виклики ХХІ ст.” (м. Львів, 15–16 жовтня 2010 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Сучасна новинна журналістика: тенденції розвитку, форми подання, суспільний резонанс” (м. Львів, 25–27 жовтня 2012 р.), Міжнародна науково-практична конференція “Стандарти журналістики та професійної освіти в період суспільних трансформацій” (до 60-річчя факультету журналістики Львівського Університету)” (м. Львів, 23–24 квітня 2015 р.), IX Міжнародна науково-практична конференція “Наука і суспільство: проблеми сучасних досліджень” (м. Омськ, 15 травня 2015 р.); на всеукраїнських конференціях: I Всеукраїнська наукова конференція “Регіональні ЗМІ України: історія, стан та перспективи розвитку” (м. Луганськ, 20–21 березня 2008 р.), IV Всеукраїнська наукова конференція “Слобожанщина: літературний вимір” (м. Луганськ, 15 лютого 2008 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція “Актуальні проблеми регіональної журналістики в Україні” (м. Кам’янець-Подільський, 9–10 жовтня 2008 р.), XI Всеукраїнська науково-теоретична конференція “Українська періодика: історія і сучасність” (м. Львів, 29–30 листопада 2013 р.), Всеукраїнська журналістикознавча конференція “Громадянське суспільство і ЗМК: пошуки партнерства” (м. Львів, 24–26 жовтня 2013 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція “Критерії діагностики та методики розрахунку впливу медіа”, (м. Київ, 10 квітня 2014 р.). Окрім цього, аспекти дослідження обговорено на семінарі “Журналістика ХХІ века: к правде жизни” всеросійського форуму “Дни философии в Петербурге-2013” (м. Санкт-Петербург, 18 грудня 2014 р.) та на науковому інтернет-симпозіумі “Криза як рушій амбівалентних змін кризь призму медіа” (м. Луцьк, 20–27 лютого 2015 р.).

Публікації. Основні положення й результати дослідження викладено у 23 публікаціях: з них 8 статей надруковано у фахових виданнях, 13 – у збірниках матеріалів конференцій та інших наукових виданнях, а 2 – у закордонних наукових виданнях. Усі наукові публікації виконано самостійно.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (531 позиція) на 46 сторінках та трьох додатків на 3 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 239 сторінок, з них 190 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито її наукову новизну, теоретичну та практичну цінність, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, ступінь наукового опрацювання обраної теми, окреслено хронологічні межі, методологічні та емпіричні основи дисертації, подано характеристику апробації результатів дослідження, вказано структуру наукової роботи.

У першому розділі – **“Геополітична стратегія України як журналістикознавча наукова проблема: соціальнокомунікаційний аспект”** – розглянуто історіографію вивчення проблеми відображення геополітичної стратегії України у пресі. Охарактеризовано джерельну базу та окреслено теоретико-методологічні основи дослідження.

Підрозділ 1.1. *“Історіографія проблеми”* розкриває в історичному контексті найважливіші етапи дослідження проблеми геополітичної стратегії України в українській пресі.

Історіографія досліджень про геополітичну стратегію України в українській пресі охоплює багатоаспектні студії. З одного боку, це публіцистичні виступи, статті та інші журналістські матеріали (О. Дергачов, М. Дністрянський, С. Грабовський, Ю. Липа, І. Лисяк-Рудницький, А. Рар, Ю. Тарнопільський та ін.), а з іншого, науково-популярні дослідження про зовнішню політику України, її міжнародне становище (Б. Гаврилишин, О. Гринів, Т. Горбань, А. Деркач, В. Литвин, М. Лукінюк, О. Штепа та ін.). Суто науковий аспект історіографії становлять монографії, підручники, навчальні посібники, захищені наукові дослідження (В. Богайчук, М. Бутиріна, С. Демченко, В. Ковпак, В. Петровський, Р. Романюк, Р. Сирота, Ю. Шмаленко та ін.). Ще один аспект нашого дослідження – журналістикознавчий – це праці з історії української журналістики, які дають системне уявлення та розуміння міжнародного становища України, її геополітичної ролі в контексті загального історичного процесу кризь призму функціонування та розвитку української журналістики як на території держави, так і поза її межами (Л. Іванов, С. Кость, І. Крупський, М. Присяжний та ін.).

У підрозділі 1.2. *“Характеристика джерельної бази”* проаналізовано джерельну базу дослідження, яка охоплює два компоненти джерел. По-перше, це газети “День”, “Дзеркало тижня”, “Дзеркало тижня. Україна” і щотижневик “2000”. По-друге, це комплекс науково-популярних та публіцистичних праць (праці Л. Василик, Н. Ващенко, К. Гаджієва, В. Густова, С. Демченка, О. Дугіна, В. Лизанчука, В. Іванова,

О. Пахльовської, О. Перепелиці, Г. Почепцова, Я. Приходи, О. Суської, В. Шкляра та ін.). Основу нашого дослідження становлять публікації про геополітичну інтеграцію держави в газетах, які виходять на території України, – “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”), “День” та “2000” за 2000–2014 роки. Перші два видання є одними з найвпливовіших та найважливіших суб’єктів комунікації України у зовнішній політиці. Ці газети мають чітко окреслену редакційну позицію щодо питання геополітичної стратегії України. При аналізі політичних подій газети “День”, “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”) на відміну від щотижневика “2000” опираються на державотворчий та україноцентричний принцип, тобто аналізують з позицій українських національних інтересів.

Огляд та аналіз джерельної бази дослідження показав, що протиставлення європейського вектора розвитку України російському є головною причиною для його активної популяризації всередині країни.

У підрозділі 1.3. “*Методологія дослідження*” окреслено теоретико-методологічну базу наукової роботи. На різних етапах дослідження використано бібліографічно-описовий (застосовано на початковій стадії дослідження для аналізу джерел та концепцій журналістикознавчого, інформаційного, історичного та політологічного характеру, в яких розглянуто питання геополітичного позиціонування країни), історичний (допоміг показати, як українська періодика відображає процес розвитку геополітики України в європейському чи російських напрямках), хронологічний (аналіз публікацій за 2000–2014 роки дає змогу чітко простежити коливання та зміну парадигм досліджуваної проблеми у пресі), порівняльно-аналітичний (допоміг означити основні концептуальні тенденції у відображенні геостратегічної проблематики пресою) методи, метод моделювання (використано з метою виокремлення чинників відображення геостратегічної проблематики в українській пресі, окреслення змістового навантаження міфів про Європу/ЄС/Росію/СЄП/Митний Союз), метод класифікації (на основі вивчення концептів Європа та Росія виявлено та окреслено тематичні бінарні опозиції, тематичні лінії, змістово-ідеологічне навантаження концептів, їх модальні категорії) та метод якісного контент-аналізу (використання суцільної вибірки при дослідженні газетних текстів допомогло визначити категорії та підкатегорії, фіксацію та підрахунок частоти згадування яких здійснено за тематичністю). Крім цього, важливу роль відіграло застосування класичних методів дослідження: індукції, дедукції, аналізу та синтезу. Водночас застосовано соціальнокомунікаційний, синергетичний, інформаційний, системний та аксіологічний підходи.

У другому розділі – “**Українська преса про візію України в контексті сучасної архітекtonіки світу**” – досліджено висвітлення

процесів та подій геополітичної стратегії держави у сучасній українській пресі з погляду історичного контексту.

У підрозділі 2.1. *“Формування друкованими ЗМІ політичної геостратегії України”* на основі аналізу преси простежуємо концептуальну зміну євроінтеграційної риторики мас-медіа з 2000 року, адже відбувається перехід від повної констатації факту існування Європейського Союзу як структури економічно сильної, що може бути цікавим для розвитку України, до осмислення ідейних засад існування простору Євросоюзу та можливості/неможливості, належності/необхідності залучення України в цей простір. Окрім того, автори численних публікацій у газетах *“День”*, *“Дзеркало тижня”* і *“2000”* починають розробляти сценарії розвитку України у разі її прийняття у ЄС.

До революційних подій 2004–2005 років активне обговорення в пресі європейської парадигми геостратегії України зумовлювали дві важливі події, а саме, запропонована Україні Європейським Союзом Європейська політика сусідства, а також вступ до ЄС у 2004 році десяти нових країн-членів. Парадигма українсько-європейських відносин 2003 року в українській пресі показала втому і, навіть, роздратування Європи від України.

У підрозділі 2.2. *“Українська журналістика у пошуку концептів європейського вектора держави”* проаналізовано газетні публікації, у яких відображено події 2004–2005 років, що увійшли в історію як Помаранчева революція.

Аналіз публікацій газет *“День”*, *“Дзеркало тижня”*, *“2000”* показує концептуально важливі моменти. По-перше, президентська передвиборча кампанія 2004–2005 років ґрунтувалася на протистоянні можливої проросійської чи прозахідної моделі розвитку України. З перемогою *“помаранчевих”* пов’язували сподівання щодо поглибленої співпраці з ЄС у найближчій перспективі. Кінець Помаранчевої Революції зумовив другий концептуальний момент: преса активно порушує питання визначення геостратегічних позицій держави з позицій реалізації євроінтеграції. По-третє, преса займається пошуком концептів для означення європейського вектора розвитку держави як необхідного чинника для її повноцінного цивілізаційного функціонування і відзначає величезний внесок Помаранчевої Революції у цьому процесі. Саме революційні події 2004–2005 років уперше/по-новому відкрили Україну не лише для країн Європейського Союзу, а й усього світу.

У підрозділі 2.3. *“Критика політичної, економічної та гуманітарної парадигми проросійського вектора геополітичної стратегії України”* визначено головні парадигми у дискурсі преси щодо питання російського вектора у геополітичній стратегії України: 1) політико-ідеологічна парадигма російсько-українських відносин (головна мета газетних публікацій – з політичного погляду пояснити всі позитивні

сторони Єдиного економічного простору як стратегічно важливої структури у геополітиці та вигідність участі України у ньому чи заперечити співпрацю у будь-яких подібних російських проєктах); 2) економічна парадигма розвитку українсько-російських відносин (газові конфлікти; м'ясо-молочний і торговельний конфлікти) (констатація та аналіз економічного чинника в українсько-російських відносинах, а точніше в українській ресурсній залежності від Росії (енергетичній, фінансовій, торговельній), зважаючи на міждержавні конфлікти економічного характеру упродовж 2000–2014 років); 3) парадигма гуманітарних проблем як індикатор цивілізаційного стратегічного вектора (з'ясовано, що детонати (мова, народ, церква, історія) є головними в обговоренні/полеміці визначення українською пресою геополітичних пріоритетів розвитку України).

У підрозділі 2.4. *“Тема Революції Гідності на сторінках української преси та остаточний вибір геополітичного європейського вектора”* розкрито головні аспекти відображення в українській пресі питання геополітичної стратегії України у період історично значущих подій 2013–2014 років.

Важливу тематичну частину преси становлять публікації про євроінтеграцію України напередодні Вільнюського саміту та події періоду Євромайдану, про роль і відповідальність УПЦ МП за події Революції Гідності, а також у зв'язку з російською анексією українських територій про те, що змінив протекторат Росії на анексованих територіях у Грузії (Абхазія та Південна Осетія). Саме в період російського вторгнення на територію України преса дискутує про зовнішні чинники гарантування безпеки сучасній Україні.

Публікації про причини української революції 2013 року та російсько-українського військового конфлікту 2014 року – це ще один проблемно-тематичний блок у пресі. Саме в період російського вторгнення на територію України преса розгортає дискусію про зовнішні чинники гарантування безпеки сучасній Україні. Простежено ще один аспект у пресі – відбулася зміна акцентів інтеграційної риторики: відхід від пошуку ферватера геополітичного призначення України до осмислення ролі України в нових реаліях міжнародного характеру (реальний шанс наблизитися до європейського вектора розвитку держави внаслідок підписання Угоди про асоціацію).

Третій розділ – **“Концептуально-змістове навантаження геостратегічної тематики української преси”** – визначено чинники появи матеріалів у пресі на геостратегічну проблематику, окреслено її міфотворчу концептуалізацію, досліджено репрезентацію концептів “Європа” та “Росія” в друкованих медіа.

У підрозділі 3.1. *“Геостратегічна проблематика сучасної української преси: функціональний аспект”* схарактеризовано чинники актуальності,

появи та актуалізації геостратегічної проблематики у пресі (зовнішні, внутрішні та чинник російської інформаційної політики), у зв'язку з цим визначено закономірності функціонування цієї проблематики у пресі, а також окреслено проблеми в українських друкованих мас-медіа щодо висвітлення геополітичної стратегії України.

Окрім зовнішніх (можливе реформування Євросоюзу з метою вирішення проблем, які виникли внаслідок економічної кризи та підписання Лісабонського договору; врахування позиції Росії Євросоюзом у всіх своїх діях (це насамперед зумовлено енергетичною та військовою міцністю Росії)); відсутність лобістів України в ЄС серед впливових членів євроструктури (маємо на увазі Німеччину, Францію, Великобританію); географічне положення держави, яке, зважаючи на історико-політичні обставини, зумовлює геополітичне коливання Росія–Європа) та внутрішніх чинників (культурно-релігійний як детермінанта світоглядного бачення геополітичного позиціонування України; внутрішньодержавний суспільно-політичний чинник як стимул/індикатор реалізації політики, певних подій, спрямованих на інтеграцію; соціально-економічне реформування як шлях і метод наближення до того чи іншого інтеграційного вектора; політико-правовий чинник, який детермінував революційні події в Україні) актуалізації геостратегічної проблематики у пресі, вважаємо за доцільне виділити чинник російської інформаційної політики.

Дослідження сучасної української преси з метою виокремлення найважливіших чинників інтеграційної тематики свідчить про певну закономірність у їхній діяльності, яку можна сформулювати так: чим більше внутрішньоукраїнська чи міжнародна подія, пов'язана з вибором геостратегічного вектора розвитку держави, безпосередньо чи опосередковано стосується України, тим активніше її висвітлюють в українській пресі. Другу закономірність окреслюємо так: інформаційна наявність Росії в Україні на державному та регіональному рівнях дає можливість РФ посилити свій інформаційний вплив, формувати власний позитивний імідж і таким способом збурювати консолідовану позицію щодо вибору України геостратегічного вектора. Звідси постає нагальна проблема захисту інформаційного простору України як складової інформаційної та національної безпеки держави.

У підрозділі 3.2. *“Міфотворча концептуалізація геополітичної стратегії України”* розглянуто причини формування і методи творення міфів про геополітичну стратегію України в сучасній українській пресі, а також виокремлено їх види.

Зважаючи на те, що курс на євроінтеграцію, який проголосила влада України ще у 90-х роках ХХ століття, не отримав практичного втілення, це стало причиною, з одного боку, відсутності власної державної геополітичної стратегії, а з другого, добрим ґрунтом для її міфотворчості.

На основі аналізу публікацій “Дня”, “Дзеркала тижня” (“Деркала тижня. Україна”) та “2000” виокремлюємо такі міфи: міфи про ЄС; міфи про Росію як надійного та рівноправного партнера України; міфи про те, що українське населення поділяється на “проамериканське” та “проросійське”; міфи про можливість творення Україною власного геополітичного простору, центром якого може бути вона; міфи про те, що зовнішньополітичний курс України залежить від вказівки з Кремля.

У підрозділі 3.3. *“Репрезентація та роз’яснення концептів «Європа» та «Росія» на сторінках української преси”* окреслено концептуально-змістову структуру геостратегічної тематики в українській пресі на основі концептів “Європа” і “Росія”, які мають певні параметри та категорії.

З’ясовано, що упродовж 2000–2014 років українська преса сконцептуалізувала дві парадигми “Україна–Європа” та “Україна–Росія”. Суттю першої парадигми є європейськість, а другої – проросійська орієнтація країни. Парадигма “Україна–Росія” в медіариторії упродовж досліджуваного періоду не змогла сконструювати та легітимізувати сприйняття концепту “Україна” у контексті концепту “Росія”. Також були спроби ідентифікувати концепт “Росія” та концепт “Україна”, що можна сформулювати “Україна – це Росія”. Функціонування тематичних ліній (декларативної, настановної, стратегічної) двох концептів не завжди відбувалося паралельно в одному часі. Особливо це чітко простежуємо під час Помаранчевої революції та Революції Гідності.

У газетних публікаціях концепти “Європа” та “Росія” охоплюють певні ідеологеми. Концепт “Європа” містить такі ідеологеми: зближення, важливості, повернення, входження. Концепт “Росія” – повернення, стабільність, вигідність, конфліктність.

ВИСНОВКИ

1. Проблема вибору вектора геополітичної стратегії України є важливою складовою забезпечення розвитку та функціонування країни у XXI столітті на геополітичній карті. Це питання з кінця XIX століття та до сьогодні активно обговорювали й обговорюють не лише українські та діаспорні науковці, а й журналісти, публіцисти, громадські діячі, пропонуючи різні ідейні геополітичні концепції. Сьогодні немає повної класифікації геополітичних концепцій, хоча її спробували зробити В. Булгаков та С. Андрущенко (Гринько). Розгляд історіографії й аналіз джерельної бази дослідження свідчить, що постановка у пресі геостратегічної проблеми відбувається тоді, коли спричинені певними історичними подіями ведуться активні дії, спрямовані на побудову держави.

Системний аналіз джерельної бази, з одного боку, засвідчив наявність великої кількості літератури українських та іноземних авторів, української діаспори на досліджувану тему з інституційних позицій та

позицій геополітики, міжнародної чи зовнішньої політики/економіки, а з іншого, – відсутність досліджень, які комплексно аналізують відображення геополітичної стратегії у пресі. Завдяки державній незалежності преса стала не лише звичайним передавачем інформації, а й активним учасником реалізації геостратегії держави. Журналісти друкованих ЗМІ, добираючи факти про подію геостратегічного характеру держави, коментуючи й аналізуючи її, значною мірою виступають організаторами суспільної свідомості та суспільного настрою щодо цієї проблеми.

2. Проблема геостратегічного позиціонування держави у контексті 2000–2014 років відображена у газетах “День”, “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”) та “2000” і наділена певними домінантами. Перші два видання є всеукраїнськими та мають певну чітку редакційну політику, яка дає змогу дотримуватись об’єктивності подання інформації, що свідчить про відсутність політичної та фінансової заангажованості. Чого не можна сказати про щотижневий видання “2000”, яке, незважаючи на те, що виходить на території України, є повністю антиукраїнським виданням з позицій державності та соборності. З огляду на редакційну політику, геостратегічна проблема в цьому тижневику подана з проросійської позиції.

Головні аспекти та проблемні питання преса розглядає, з одного боку, з позицій світоглядних (вибір західного цивілізаційного розвитку держави чи східного/азійського), а з іншого, – з інституційних позицій (можливість вступу України в ЄС/ЄП/Митний Союз). Проблемні питання, які становлять основу геостратегічного дискурсу в пресі, є економічного, політичного та культурного характеру. Особливо чітко це простежуємо в газетних матеріалах, присвячених українсько-російським відносинам.

Матеріали на тему проросійської та проєвропейської інтеграції України як шлях розв’язання геостратегічної проблеми займають важливе місце серед усіх газетних публікацій. Ці дві генеральні лінії пресової проблематики мають певні засадничі парадигми свого функціонування та розв’язання. Українсько-російські відносини на сторінках досліджуваних видань охарактеризовані як складні, які мають ознаки і співробітництва, і протистояння, і конкуренції в різних сферах на етапі сучасного розвитку двох держав. Тижневик “2000” розглядає ці ознаки в контексті розв’язання геостратегії України з позицій концепції “трьох братніх народів” або “русского единства”. Видання “День” і “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”) проблему інтеграції України з Росією розглядають й аналізують з порівняльної позиції геополітичної ролі, політичних, економічних та світоглядних потужностей Європи та Росії.

Загалом аналіз газетних матеріалів на євроінтеграційну проблематику свідчить, що західноєвропейську орієнтацію України преса розглядає у

ключі “входження”, “інтеграції у європейські структури” або “повернення” України до Європи.

3. Визначено, що вагоме зростання геостратегічної проблематики в пресі відбувається насамперед не внаслідок внутрішньополітичних подій (наприклад, виборів), а важливих історичних громадських зрушень у громадському суспільстві (революційні події 2004–2005 та 2013–2014 років). Російсько-український військовий конфлікт та участь провідних країн Європи й американського континенту та таких інституцій, як ООН, Рада Європи й ОБСЄ у вирішенні сучасного збройного протистояння на території України стали поштовхом до нової потужної хвилі розгляду у пресі теми готовності світу сприймати Україну як серйозного геополітичного гравця та до зміни розуміння українським суспільством геополітичних пріоритетів України.

У відображенні сучасною українською пресою геостратегічного шляху України на кожному історично важливому етапі розвитку держави є певні тенденції. Перша тенденція полягає у тому, що чим більше внутрішньоукраїнська чи міжнародна подія пов'язана з вибором геостратегічного вектора розвитку України, безпосередньо чи опосередковано стосується держави, тим активніше її висвітлюють в українській пресі. Аналіз публікацій на геостратегічну проблематику засвідчив ще одну тенденцію: з 2000 року можна зауважити із року в рік поступову активність подання матеріалів на зазначену проблематику. Значну їх появу особливо зумовили суспільно-політичні зрушення 2004–2005 років (Помаранчева революція) та 2013–2014 років (Революція Гідності). Третю тенденцію можна окреслити так: головню, у медіаториторії циркулює пошук відповіді на питання “український геостратегічний курс – це орієнтація на Європу чи Росію?”, але також у пресі відбувається обговорення питання геополітичного позиціонування України як самостійного геополітичного гравця (“опертя на власні сили”). З'ясовуючи, чому в українському суспільстві важко виробити консолідовану позицію щодо вибору України геостратегічного вектора, стало зрозуміло, що причиною цього є інформаційна наявність Росії в Україні на державному та регіональному рівнях, яка дає можливість РФ не лише посилювати свій інформаційний вплив, формувати власний позитивний імідж, а й реалізовувати певні стратегії інформаційної війни щодо України, що особливо яскраво засвідчили українські події 2013–2014 років. Це суть четвертої тенденції.

4. Поява газетних матеріалів про геополітичну стратегію України зумовлена такими чинниками: 1) зовнішніми (сучасні геополітичні процеси, які відбуваються незалежно від України або за її участю, безпосередньо/опосередковано впливають на державні інтеграційні устремління); 2) внутрішніми (зумовлені внутрішніми суспільно-політичними та культурними подіями і процесами в державі, які

стосуються проблеми геополітичного позиціонування держави); 3) чинник російської інформаційної політики в Україні (незахищеність українського інформаційного простору впродовж майже чверті століття української незалежності, відсутність належної продержавної інформаційної політики спричинилася до тотального превалювання російської інформаційної політики не лише на державному, а й на регіональному рівні України, що посилює інформаційний вплив Росії на українське суспільство та сприяє формуванню, з одного боку, її позитивного іміджу на території України, а з іншого, активно пропагує концепцію “русского единства”). Лише Революція Гідності та розв’язання Росією гібридної війни проти України привернула увагу державних і громадських діячів до інформаційної сфери України, оскільки стало зрозумілим, що інформаційна війна є чи не головною частиною суті гібридної війни. Цей чинник є надзвичайно потужним, з огляду на недосконале українське інформаційне законодавство та слабкий український інформаційний ринок, що спричинили інформаційну відкритість і незахищеність українського інформаційного простору перед російською інформаційною політикою.

5. Аналіз українських періодичних видань геостратегічної проблематики також виявив, що в пресі функціонує значна кількість міфів, які можна класифікувати на міфи про ЄС, міфи про ЄП/Митний союз, міфи про можливість творення Україною власного геополітичного простору.

Переглядаючи та аналізуючи публікації в газетах “День”, “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”) та “2000” про європейську інтеграцію України, можна виокремити такі методи поширення міфів про стратегічну орієнтацію України. Перший – журналісти для підтвердження тез часто послуговуються соціологічними даними (наприклад, “Соціологічна служба «Дня»” в газеті “День”). Другий метод – інтерв’ю з європейськими політиками, посадовцями ЄС, НАТО, Росії, дипломатами та послами. Третій шлях – синдикат-проекти – виступи на сторінках українських видань відомих іноземних політиків. Цей шлях застосовують, головню, газети “День”, “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”), рідше – “2000”. Четвертий шлях досягається через передрук фрагментів статей з відомих і впливових закордонних періодичних видань або через огляд закордонної преси та використання рубрики, яку умовно можна назвати “Іноземна преса про Україну”. Реалізовано цю рубрику найчастіше шляхом “виривання” окремих речень із контексту, які несуть певний, чітко виражений зміст (“День”, “2000”). Зокрема, міфи про Україну та євроатлантичну інтеграцію України негативного характеру продукує газета “2000”, активно подаючи в рубриці “ЗМІ про Україну” уривки текстів про нашу державу з іноземних видань, наприклад таких, як “Die Zeit” (Німеччина), “Financial Times” (Великобританія), “The Guardian” (Великобританія), “Aurora” (Ізраїль) тощо.

6. Концептуально-змістову модель геостратегічної тематики в українській пресі складають концепти “Росія” і “Європа”, які мають певні параметри та категорії. За тематичними параметрами концептів “Росія” і “Європа” виокремлено тематичні бінарні опозиції, тематичні лінії. Тематичні бінарні опозиції класифікуємо так: інституційні (ЄС–ЄП, Митний союз), інтеграційні (євроінтеграція – проросійська орієнтація), світоглядні (європейське-азійське), геополітичні (Схід–Захід). Беручи за основу дослідження тематичних ліній концепту “Європа” в українській пресі, яке здійснила Я. Прихода, вдалося окреслити такі тематичні лінії концептів “Європа” та “Росія”: декларативна (Україна – це Європа; Україна – це Росія), настановна (Європа – це спільний дім; Росія – колиска “братніх народів”), стратегічна (Європа, ЄС – мета України; Росія, ЄП – мета України). Також ці концепти охоплюють певні ідеологеми, які є різними для них. Концепт “Росія” охоплює ідеологеми: повернення, стабільність, вигідність, конфліктність; концепт “Європа” – зближення, важливості, повернення, входження. У зв’язку з цим з’ясовано, що змістове наповнення концептів “Європа” та “Росія” є відмінним за інформаційно-смісловим навантаженням, але перетинається у двох позиціях: категоріях геополітичного визначення “Україна як «буферна держава»”, “Україна як «сіра зона»”. За функціональним призначенням у газетних публікаціях концепти набувають таких модальних категорій, як декларативність й імперативність. Декларативність та імперативність концепту “Європа” є пріоритетним щодо концепту “Росія” у газетних текстах видань “День”, “Дзеркало тижня” (“Дзеркало тижня. Україна”). Водночас пріоритетність концепту “Росія” з позитивною декларативністю й імперативністю є у тижневику “2000”. Треба зауважити, що активність категорії імперативності концепту “Європа” різко зросла під час російсько-української війни 2014–2015 років. Вказана історична подія зумовила те, що концепт “Росія” у пресі порівняно з концептом “Європа” постає наділеним різко негативними параметрами характеристик-ідеологем: “фашизм”, “концтабір”, “тоталітаризм”.

На сьогодні геополітична стратегія попри те, що є вирішеним питанням у політичній площині (тобто, задекларовано пріоритетність європейського розвитку України), залишається актуальним питанням на сторінках української преси.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Гоцур О. Українське журналістикознавство в контексті євроінтеграційного процесу / Оксана Гоцур // Наукові записки Інституту журналістики. – 2008. – Т. 30. – С. 53–56.

2. Гоцур О. Інформаційний простір та євроатлантична інтеграція України у контексті рішень Бухарестського саміту / Оксана Гоцур // Діалог : Медіа-студії : зб. наук. праць. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 7. – С. 56–62.

3. Гоцур О. Проблема історичної орієнтації України в українській публіцистичній та політологічній думці кінця ХІХ – початку ХХ ст. (до історіографії питання) / Оксана Гоцур // Діалог : Медіа-студії : зб. наук. праць. – Одеса : Астропринт, 2010. – Вип. 10. – С. 159–169.

4. Гоцур О. Чинники інтеграційної тематики у сучасній українській пресі / Оксана Гоцур // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 30–36.

5. Гоцур О. Сучасна українська преса про євроатлантичну та проєвропейську інтеграцію України (за матеріалами періодичних видань “Дзеркало тижня”, “День”, “2000”) / Оксана Гоцур // Держава та регіони : наук.-виробн. журнал. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – С. 64–68. – (Сер. Соціальні комунікації ; № 1).

6. Гоцур О. Зовнішньополітична стратегія України у наукових дослідженнях та українській публіцистиці: постановка проблеми та концепції / Оксана Гоцур // Вісн. Львів. ун-ту. – 2012. – С. 239–250. – (Сер. Журналістика ; вип. 36).

7. Гоцур О. Геополітична стратегія України у відображенні газети “Дзеркало тижня”: концепції й тенденції / Оксана Гоцур // Вісн. Львів. ун-ту. – 2013. – Вип. 37. – С. 118–123. – (Сер. Журналістика; вип. 37).

Статті в інших наукових виданнях

8. Гоцур О. Інформаційний простір України у контексті геостратегічної інтеграції: Європа чи Росія? / Оксана Гоцур // Пресознавчі студії: історія, теорія, методологія : зб. праць кафедри української преси і Дослідницького центру історії західноукраїнської преси. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 82–88.

9. Гоцур О. Українська журналістика та євроінтеграційний орієнтир: їх залежність від політичних процесів / Оксана Гоцур // Наук. праці Кам'янець-Подільського нац. ун-ту. – 2008. – Вип. 17. – С. 74–77.

10. Гоцур О. Питання європейської інтеграції України у висвітленні якісних українських періодичних видань (за матеріалами газет “День”, “Дзеркало тижня”) / Оксана Гоцур // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2008. – № 3 (142). – Ч. 1 (лютий). – С. 28–33.

11. Гоцур О. Інтеграційна проблематика на сторінках періодичних видань і її вплив на інформаційний простір України / Оксана Гоцур // Вісн. Київ. міжнар. ун-ту. – 2008. – С. 85–92. – (Сер. Журналістика, медіалінгвістика, кіно телемистецтво ; №6).

12. Гоцур О. Українсько-польські відносини в контексті геостратегічного визначення місця України у ХХІ столітті (за матеріалами

сучасної української преси 2000–2009 роки) / Оксана Гоцур // Наук. вісн. Волинського нац. ун-ту ім. Л. Українки. – 2009. – С. 47–51. – (Філологічні науки. Літературознавство ; № 25).

13. Гоцур О. Концепції зовнішньополітичної інтеграції держави у сучасній українській періодиці та наукових виданнях / Оксана Гоцур // Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід) : кол. моногр. / [Й. Лось, С. Гавронський, Т. Лильо, М. Уліта та ін.] ; за наук. ред. проф. Й. Лося. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 240–249.

14. Гоцур О. Геополітична стратегія України у відображенні газети “Дзеркало тижня” / Оксана Гоцур // Український інформаційний простір : наук. журн. Ін-ту журналістики і міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. – Ч. 3. – 2014. – С. 52–46.

Тези доповідей і матеріали конференцій

15. Гоцур О. Сучасна українська преса як детермінанта євроатлантичних перспектив [Електронний ресурс] / Оксана Гоцур // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [“Україна–НАТО: регіональний вимір”], (м. Львів, 6 груд. 2008 р.). – Режим доступу : www.natoua.org/news.php?nid=16

16. Гоцур О. Соціально-економічна інтеграція України з Росією: медійне відображення проблеми / Оксана Гоцур // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України : тези Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Дніпропетровськ, 16–26 листоп. 2009 р.) : у 2 т. Т. 1. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2009. – С. 302–303.

17. Гоцур О. Зовнішньополітична проблематика України у рецепції сучасної періодици / Оксана Гоцур // Актуальні проблеми зовнішньої політики України : матеріали 3 Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 5 груд. 2009 р.). – Чернівці, 2009. – С. 48–50.

18. Гоцур О. Сучасна українська преса про євроінтеграційний процес України: структура парадигми та міфи / Оксана Гоцур // Проблеми державного будівництва в Україні: тези доп. XV Міжнар. наук.-практ. конф. [“Україна в євроінтеграційних процесах”], (м. Львів, 20–21 лют. 2010 р.). – К. : КиМУ, 2009. – № 18. – Т. 2. – С. 90–93.

19. Гоцур О. Преса про проросійську інтеграцію України: постановка проблеми, ідейно-концептуальні засади / Оксана Гоцур // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. 11 Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Львів, 29–30 листоп. 2013 р.). – Львів, 2013. – С. 298–306.

20. Гоцур О. Проблема геополітичної інтеграції України на сторінках сучасної преси: методологія дослідження / Оксана Гоцур // Критерії діагностики та методики розрахунку впливу медіа : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [наук. ред. В. Різун; упоряд. Т. Скотникова], (м. Київ,

10 квіт. 2014 р.). – К. : Інститут журналістики, 2014. – С. 103–104.

21. Гоцур О. Сучасна українська преса та геостратегічна тематика: їх залежність від суспільно-політичних процесів [Електронний ресурс] / Оксана Гоцур // Матеріали II Міжнародний інтернет-симпозіум [“Криза як рушій амбівалентних змін крізь призму медіа”], (м. Луцьк, 20–27 лют. 2015 р.). – Режим доступу : www.symposium.hol.es/gallery/hozur.pdf

Публікації в закордонних наукових виданнях

22. Hotsur O. The Dilemma of Strategic Orientation “East or West?” in Periodicals “2000” and “Dzerkalo Tyzhnia. Ukraine” (2010–2013) / Oksana Hotsur // Spheres of Culture. – Lublin, 2015. – Vol. XII. – P. 449–457.

23. Гоцур О. И. Факторы возникновения мифов в современной прессе Украины / О. И. Гоцур // Журналистика XXI века: к правде жизни : материалы семинара всероссийского форума с междунар. участием “Дни философии в Петербурге-2013” / [ред.-сост. И. Н. Блохин, С. Г. Корконосенко]. – СПб. : С.-Петербург. гос. ун-т; Высш. шк. журн. и масс. коммуникаций, 2014. – С. 34–42.

АНОТАЦІЯ

Гоцур О. І. Сучасна українська преса як чинник формування геополітичної стратегії України (2000–2014 рр.): проблематика, концептуально-змістове навантаження. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2016.

У дисертації вперше досліджено відображення проблеми геополітичної стратегії України в сучасній українській пресі, яка відіграє важливу роль у виробленні та реалізації державою власного позиціонування в геополітиці. В історичній парадигмі розкрито головні положення геополітичної стратегії України, які пропонує преса. Звернено особливу увагу на дві визначальні події новітнього державотворчого процесу: Помаранчева революція (2004–2005 рр.) та Революція Гідності (2013–2014 рр.), які стали індикаторами актуалізації геостратегічної тематики в українській пресі. Пояснено головні чинники функціонування геостратегічної проблематики у пресі та роль преси як міфотворця візій геополітичної стратегії. Структуровано концептуально-змістове навантаження геостратегічної тематики у контексті репрезентації концептів “Європа” та “Росія”.

Ключові слова: сучасна українська преса, геополітична стратегія, геополітичне позиціонування, геостратегічна проблематика, інтеграція, концепт, міфотворчість, редакційна політика.

АННОТАЦИЯ

Гоцур О. И. Современная украинская пресса как фактор формирования геополитической стратегии Украины (2000–2014 гг.): проблематика, концептуально-смысловая нагрузка. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук из социальных коммуникаций по специальности 27.00.04 – теория и история журналистики. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2016.

В диссертации впервые исследовано отражение проблемы геополитической стратегии Украины в современной украинской прессе, которая играет важную роль в выработке и реализации государством собственного позиционирования в геополитике. В исторической парадигме раскрыты главные положения геополитической стратегии Украины, которые предлагает пресса. Обращено особое внимание на два определяющих события новейшего государствообразующего процесса: Оранжевая революция (2004–2005 гг.) и Революция Достоинства (2013–2014 гг.), которые стали индикаторами актуализации геостратегической тематики в украинской прессе. Описаны главные факторы функционирования геостратегической проблематики в прессе и роль прессы как мифотворца видения геополитической стратегии. Структурировано концептуально-смысловую нагрузку геостратегической тематики в контексте репрезентации концептов “Европа” и “Россия”.

Ключевые слова: современная украинская пресса, геополитическая стратегия, геополитическое позиционирование, геостратегическая проблематика, интеграция, концепт, мифотворчество, редакционная политика.

ANNOTATION

Hotsur O. I. Modern Ukrainian press as a factor of forming geopolitical strategy of Ukraine (2000–2014): problematics, conceptual and semantic load. – manuscript copyright.

A thesis for a candidate degree in social communications, specialty 27.00.04 – theory and history of journalism. – Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv, 2016.

In the thesis, for the first time the modern Ukrainian press has been researched in the context of defining geopolitical strategy of Ukraine. In the historical paradigm key provisions, preconditions of geopolitical strategy of Ukraine (political, economic, cultural) offered by the modern Ukrainian press have been disclosed. By the example of the analysis of newspaper materials it has been found out that the modern press considers geopolitical strategy of Ukraine as a problem of choosing a clear vector of the state’s development in geopolitics, European or Russian. Special attention has been devoted to two crucial events of

modern state building process: Orange Revolution (2004–2005) and the Revolution of Dignity (2013–2014) which became indicators of actualisation of geo-strategic subject matter in modern Ukrainian press. The dynamics in appearance of materials on geo-strategic issues in the Ukrainian press during the 2000–2014 shows that it is at the revolutionary events when the interest of the press in the issue of state's geopolitical positioning increases. Due to this, the dynamics of representation of problematic aspects in geopolitical positioning of Ukraine in the press has been revealed; change of emphasis in the interpretation of these aspects has been outlined.

It has been studied that the informational flow in orientation context “Ukraine-the EU” offers two views: “euro sceptical” and “euro optimistic”. The paradigm “Ukraine-Russia” on the one part contains political, economic and humanitarian constituents, and on the other part is based on vulnerable detonates (language, people, church, history), which are the key factors in the discussion/debate of defining geopolitical priorities of Ukraine's development. It has been grounded that the press outlines the main conceptual principles for implementation of Russian policy towards Ukraine.

The main factors of geo-strategic issues' functioning in the press and the role of press as the mythmaker of visions of geopolitical strategy have been highlighted and explained. Among other factors, special attention has been paid to the factor of Russian information policy towards Ukraine, which is a threat to informational and national security in general. Based on the review and the analysis of the factors, certain regularities in the functioning of geo-strategic issues in press have been outlined. It has been shown that the active functioning of myths about geopolitical positioning of Ukraine in press is preconditioned by two main factors: the absence of a clear foreign policy with respect to integration into the EU throughout the whole period of state independence and the neighbourhood with Russia, and hence the second factor appears – the presence of fear, the effect of which is important when exposed to public opinion regarding the issue of Ukraine's geopolitical strategy.

Conceptual and semantic load of geo-strategic topics in the context of representing concepts “Europe” and “Russia” as constituents of the paradigm of two ways of geopolitical development of Ukraine – pro-European and pro-Russian integration has been structured. Conceptual and semantic structure of geo-strategic subjects in Ukrainian press on the basis of the concepts “Russia” and “Europe” which have certain options and categories has been outlined. It has been found out that during 2000–2014 modern Ukrainian press designed two paradigms of geo-strategic issues: “Ukraine-Europe”, “Ukraine-Russia”, the latter of which failed to construct and legitimize the perception of the concept “Ukraine” within the context of the concept “Russia”.

Keywords: modern Ukrainian press, geopolitical strategy, geopolitical positioning, geo-strategic perspective, integration, concept, myth-making, the editorial policy.

Підписано до друку 15.03.16. Формат 60×84/16. Умовн. друк. арк. 0,9.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк на різнографі.
Тираж 100 прим. Зам. № 20.

Львівський національний університет імені Івана Франка.
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.